

MED KNJIGAMI

IVAN ČAMPA

Med imeni slovenskih književnikov, ki jim je življenje nasilno ugasnilo v letih 1941—1945, najdemo tudi pesnika Ivana Čampo. V juliju 1942 so ga Italijani kot aktivista Osvobodilne fronte obsodili na smrt in ustrelili blizu rojstnega kraja. Tako je bilo končano še ne osemindvajsetletno življenje, medtem ko je Čampovo literarno delo ostalo torzo, saj je prezgodnja smrt presekala njegovo ustvarjanje prav v času, ko se je notranje ustalil in se formiral kot besedni oblikovavec. Zvest svojemu življenjskemu boju in osebni zavesti je delil usodo tiste literarne generacije, ki je začela intenzivneje nastopati tik pred začetkom druge svetovne vojne, pa zato doživljala vsestranske in globoke pretrse ter se zdesetkana prebila v povojno ustvarjanje

Književnika Ivana Čampo je rodil notranjski svet, odmaknjen in svojevrstne Bloke. Zgodaj osirotelemu življenje ni kazalo najprijaznejšega obraza. Sredi domače pokrajine in trdega pehanja za vsakdanjost se je začela oblikovati Čampova duševnost, katere osnovni ton je kmečka etika, zasidrana v tradiciji in idiliki. Ko je že trinajstleten odhajal v ljubljansko gimnazijo, je začel grenko obdobje revnega študentskega življenja, začel ošeben spopad z neznanim, tujim svetom, ki se je v njem počutil nelagodno, saj ga je že samo socialni položaj postavljal na dno takratnih družbenih razmerij. Zdrava Čampova natura je znala to nasprotje premagovati s prirojeno žilavostjo. Čampa se ni umikal, ampak si je z vztrajnostjo priboril košček lastnega življenjskega prostora. Šolal se je precej neredno, kakor so mu dopuščale gmotne razmere, delno celo kot privatist, po maturi pa si je z različnimi službami zagotovil skromno eksistenco. Pa ne le to. Hkrati je postal pomemben organizator slovenskega življenja, dal 1939. leta pobudo za ustanovitev *Literarnega kluba*, ki so ga poleg njega sestavljali še France Novšak, Severin Šali, Jože Dular, Cene Kranjc, Jože Kastelic, Cene Vipotnik, Bogomir Magajna, Jože Brejc in Joža Vombergar. Osnovel je tudi dve založbi, od katerih je ena služila ožjemu klubu. Vso to na široko zasnovano dejavnost je prekinila vojna. Čampa se je iz Ljubljane kmalu umaknil na Bloke, misleč, da bo tam lažje prebil vojni čas. V domačem kraju ga je intenzivno pritegnilo kmečko delo in prvič v življenju je lahko z vsem svojim bistvom zaživel v tistem svetu, katerega sestavni del je bil. K umetnostnemu snovanju ga je spodbujal tudi slikar Riko Debenjak, s katerim sta nekaj časa družno delala. Za Čampo je nastopila nenavadno plodovita, žal kratka doba. Prve večje okupatorjeve vojaške čistke so zajele tudi Čampo, ki je aktivno delal v rajonskem odboru Osvobodilne fronte. Surov, plitek grob desetorice v močvirni dolini onkraj zahodnega pobočja Bradatke je zadnji mejnik njegove življenjske poti — literarna zapuščina pa dokument njegovega literarnega snovanja.

Čampov celotni literarni opus obsega pesmi, prozo, prevode in nekaj knjižnih ocen. Svoj literarni razvoj je začel z objavljanjem pesmi med gimnazijskim šolanjem, pri tem pa pokazal veliko plodovitost. Še pred maturo se je odločil, da izda pesniško zbirko. Ker kot začetnik ni mogel računati na založnika, si je pomagal s samozaložbo. Zbirka *Iz belih noči* predstavlja uvodno

fazo v Čampovem pesniškem razvoju. V njej je sicer izpričan pesniški talent, toda pesmi so v glavnem plod mladostne neustaljenosti, zato so oblikovno, motivno in idejno začetniške. Pesmi izpovedujejo, često seveda zgolj popisujejo socialno in psihično prizadetega kmečkega študenta. Zato slikajo svet s temnimi, elegičnimi toni, kadar pa izražajo nasprotni pol, se vedno zatekajo v nekak kategorični, shematični optimizem fiktivne narave. Ta in ona pesem poseže tudi neposredno v sodobno časovno problematiko, na splošno pa Čampove pesmi nikoli niso segle v široke horizonte. Pesnik ostaja vse raje v intimnosti lastnega sveta, čprav pri tem priznava precejšnjo mero osebne nemoči. Ne glede na to, da so nekatere podobe iz narave stereotipne, je vendarle pomembno, da se je Čampa že od prvih pesmi naprej močno naslonil na pokrajinski element in ga je domala redno uporabljal za izhodišče svoje izpovedi ali refleksije. Pesniški izraz je v tem času realističen, levstikovski, zato tudi toliko deskriptivnosti. Je pa tudi dokaz za pesnikov preprosti pristop k oblikovanju.

Vzporedno s poezijo je nastajala tudi vrsta proznih tekstov, ki vsi bolj ali manj tičijo v kmečki idiliki in sodijo tedaj večinoma v kategorijo črno-belega pisanja. Vedeti je treba, da so Čampove povesti nastajale v naglici, sredi kruhoborstva, da so povečini začetniške in da se je avtor šele pripravljaj na tehtnejše pripovedne tekste. V primerjavi s poezijo pa velja poudariti, da je Čampa kot pripovednik pokazal več posluha za časovno aktualnost in da se je v prozi jasneje pokazal pišev miselni in problemski svet. V središču njegove obravnave je podeželski človek, kot ga srečujemo v ljudskih povestih, le da je tu dobil nekaj novih tonov. Nekaj del oziroma zgolj zasnov pa skuša zajeti nekatere aktualne probleme. Med te sodi v prvi vrsti kočevsko vprašanje, ki se je z njim seznanil med dvoletnim šolanjem v Kočevju, napisal pa o tem najprej razmišljanje *Od reke Rinže tja do brega Kolpe*, nato novelo *Na koncu sveta*, naposled pa je zasnoval večje delo o položaju naših ljudi med kočevskimi Nemci — *Hiša v Šahnu*. Stalna snov njegove pripovedi pa je slej ko prej ostajala Notranjska. Očitno je tudi, da se je Čampa pri tem deloma oprl na Björnsona, ki ga je nekaj prevajal. Kakor je mogoče dandanašnji konstatirati, je Čampa imel ogromno načrtov, nekatere vsaj delno realizirane, vse pa kaže, da so ga načrti zasipali v taki meri, da jih ni mogel sproti uresničevati. Čas najbrž ni bil edina ovira. V knjigi je izšlo eno samo prozno delo. To je povest iz leta 1940, *Mlin v grapi*, zgodba tihe ljubezni dveh pohabljenecv sredi odmaknjene samote na Blokah. V tem besedilu se pravzaprav najjasneje izraža Čampov pisateljski nazor, kakršnega si je izoblikoval do tega časa, vsebuje pa hkrati tudi avtorjevo življenjsko geslo: pravi smisel resničnega življenja je edinole v zdravem kmečkem okolju domačega sveta. To misel potrjuje Čampovo življenje samo, ko je leto kasneje res odšel na kmete, potrjujejo pa jo še številni prozni osnutki, ki idejno vsi težijo v omenjeno smer. Tako povest o samotarskem zdravniku *Kolibia onkraj Blošče*, povest rodne hiše *Srčna skala*, *Knjiga o sprehodih* in končno roman v verzih *Ioje se iskri*. Toda vse to je ostalo le osnutek, časa, da bi vse to uresničil, pa ni bilo nikoli več. Čampa je kot pisatelj marsikaj obljubljal, svojega pravega, umetniško zrelega pripovednega teksta pa nam ni dal.

Ne tako v poeziji. Po zbirki *Iz belih noči* je Čampa v pesništvu napravil zanimiv razvoj in se formiral v homogenega besednega ustvarjalca, ki se je

umiril v sklenjeni metrični obliki klasičnega, čeprav ne vedno do kraja dognanega soneta. V to smer oblikovanja ga je utegnilo navajati prevajanje Danteja, Petrarce in Rilkeja. Ne le zunanja forma, tudi vsebinska stran Čampovih pesmi postane enotnejša, kajti vse njegovo čustvovanje se strne okrog tihe sreče na novo ustvarjenega doma. Iz te osvojene resničnosti, iz pravega občutka življenjskega toka, ki ga zdaj vodi skozi vse tisto, kar človek, kakršen je Čampa bil, lahko doživlja, se pesniku utrne čudovita himnična pesem ljubezni. Tu sta se življenjski občutek polnosti in oblikovalni moment strnila v zanimivo sintezo, ki predstavlja umetniški vrh celotnega Čampovega ustvarjanja. Nastala je zbirka sedemindvajsetih sonetov z naslovom *Sotor v zatišju*, med javnost pa jo je pesnik poslal proti koncu leta 1941 ter z njo dosegel pomembno priznanje. Dejansko pomeni ta zbirka precejšnjo izjemo v slovenski poeziji, ker bi težko našli tako enotno zasnovano zbirko ljubezenske motivike. Res je sicer, da čustveno doživljajski lok, ki ga avtor začrta od zasnutnega ljubezenskega momenta mimo združitve in materinstva do srečnega sklepa v zatišju domačnosti, izzveni nekoliko konvencionalno, shematično, toda nikakor ni mogoče prezreti notranje intenzitete doživetja. Pomemben sestavni del teh pesmi predstavljajo tudi podobe iz narave, kakor je bilo opaziti v precejšnji meri že v zgodnji dobi. Pa še nekaj: skladno z ostalimi prvinami se je razvijal tudi Čampov pesniški izraz, ki zanj lahko trdim, da v tej zbirki zveni najbolj lirično z odenki na novo ustvarjene metaforike.

Ko dandanašnji ocenjujemo literarno osebnost Ivana Čampe, moremo reči, da je prav s svojo zadnjo zbirko *Sotor v zatišju* svojevrstno in izvirno dopolnil notranji obraz slovenske lirike tega časa, dopolnil podobo literarne generacije, ki ji je pripadal. Zato je koprška založba Lipa napravila več kot zgolj in samo pietetno gesto, ko je ob dvajsetletnici Čampove smrti izdala izbor njegove poezije pod naslovom *Lojze se iskri*. Knjiga ne prinaša le najbolj značilnih in najbolj kvalitetnih pesmi, ampak tudi obsežno študijo o Čampovem življenju in delu izpod peresa Jožeta Dularja, ki je s tem opravil tudi nujno literarno-zgodovinsko delo ter v mnogočem začrtal dokončne ugotovitve o pesniku, pisatelju in prevajavcu Ivanu Čampi. Nikakor ni zgolj naključje, da so knjigo opremili z likovnim gradivom Rika Debenjaka.

Andrej Tušek

LOJZE ZUPANC, LAJNAR SVETE DRUŽINE

Lojze Zupanc se je v slovenski beletriji uveljavil doslej predvsem kot zbiravec ljudskega blaga in ne toliko kot izvirni pisatelj. Njegovo do zdaj najobsežnejše delo, roman *Mlini stoje*, ki zajema snov iz življenja v Beli krajini med obema vojnama, naj bi s svojo »sociološko« analizo pokazal vzroke za politične boje in strankarstvo na vasi in jih obsodil; žal, pa se avtor ne more odreči svojemu pol rousseaujevskemu pol romantičnemu svetovnemu nazoru, ki nima prav nič skupnega ne s sociološko ne s psihološko analizo dogajanja, ki ga opisuje: preveč je namreč nagnjen k moraliziranju in gartenlaubovski čustvenosti, poleg tega pa se ne more izneveriti svojemu konjičku, strastnemu nagnjenju do folklore, zato nastopa v vseh njegovih delih tolikšno število ljudskih posebnosti.